

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

شیوه ها و ابزار تسلط شیطان بر انسان

از منظر قرآن و روایات

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمد جواد سعدی

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین علی محمدی آشنانی

دانش پژوه:

برات علی بشارت

سال ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی
شماره ثبت: ۵۸۸
تاریخ ثبت:

تقدیم و اهداء

به روح اولین انسان و پیامبر الهی «حضرت آدم علیه السلام» که سر آمد مخلوقات عالم و اشرف آنها شده، که به همان خصوصیت لیاقت و جانشینی را به خود اختصاص داد تا این که خداوند سبحان زمین را جولانگاه آدمیان قرار داد، وقتی فرشتگان مقریش فرمان داد که بر حضرت آدم علیه السلام سجده نکریم بجا آورند ابلیس که جایگاه و مقام عالی وی را چنان دید، و بر آدم و نسل او با چشم حسد نگاه کرد. و با حيله و نیرنگ و سوگند های دروغین، آدم علیه السلام را از مقام رفیع اش خارج ساخت و بدنبال آن حضرت آدم علیه السلام و نسل وی دچار رنج و مشقت های فراوان گردید، گرچند خارج شدن از آن مقام رفیع از امتحان الهی بود، و در یک مقطع خاص از زمان صورت گرفت؛ اما سر انجام بار دیگر به جایگاه قبلی اش باز گشت و سعادت ابدی نصیب وی گردید اما دشمن حضرت آدم علیه السلام که گرفتار حسد و تکبر شد، نه تنها از مقام و جایگاه اش خارج بلکه جایگاه اش «اسفل السافلین»، و به تعبیر قرآن کریم جهنم سوزان شد.

و نیز تقدیم به امیر قافله عشق استوانه عدالت گستر جهان گیتی حضرت بقیه الله الاعظم (عج)، در آخرین روز از ایام؛ که قافله بشریت به سوی جهان آخرت رهسپار است بدست مبارک آن حضرت ابلیس لعین گردن زده خواهد شد.

تقدیر و تشکر

سپاس و تشکر از استاد معزز، جناب حجة الاسلام، دکتر محمد جواد سعدی، عضو مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، که در طول ایام دوره تحقیق و تدوین این رساله، همواره مشفقانه را هنما و هدایت گر و مایه دلگرمی و پشتکار من بودند، و از درگاه باری تعالی خواستار توفیقات روز افزون برای ایشان دارم، تا خدمات ارزنده برای جامعه اسلامی ارایه دهند و گامهای بلندی در نشر و فرهنگ و معارف اسلامی بردارند.

و همچنین از استاد ارجمند و محقق توانا، جناب حجة الاسلام والمسلمین علی محمدی آشنانی نهایت سپاس را دارم چون که همواره نقش کلیدی در امر مشورت به عهده داشتند.

و همچنین از مسئولان محترم گروه قرآن و حدیث، که زحمات طاقت فرسای را متحمل می شوند صمیمانه سپاس و قدر دانی می شود.

حکیده تحقیق

این پژوهش که به عنوان شیوه‌ها و ابزار تسلط شیطان بر انسان، از منظر قرآن و روایات تحقیق و تدوین یافته است، و هدف در این پژوهش باز شناسی و آسیب شناسی بهتر راه‌های نفوذ و سلطه شیطان است، که وی از چه راه‌های برای نفوذ و سلطه خود و از چه ابزاری برای ضربه زدن بر پیکری انسان بهره می‌برد، و این رساله متشکل از هشت فصل و یک خاتمه است.

در فصل اول به کلیات مطالب پرداخته شده که عبارتند از مقدمه و تعریف موضوع و پیشینه تاریخی پژوهش و بیان سؤال‌های اصلی و فرعی تحقیق.

در فصل دوم واژه‌های شیطان و ابلیس و همچنین نسل و لشکریان او مطرح شده، که شیطان را در اغوا و فریب آدمیان یاری می‌کند.

در فصل سوم، وجود شیطان مورد بررسی قرار گرفته است که آیا شیطان وجود فیزیکی در عالم خلقت دارم یا نه؟ بر فرض وجود، ماهیت اش چیست، و هم چنین فلسفه خلقت وی و فرجام او و حزش در روز محشر چه خواهد شد؟ مورد ارزیابی قرار گرفته است.

در فصل چهارم، ملاقات شیطان و تمثل او برای انبیا و نیز یک سری مواعظ و پند‌های وی برای پیامبران هم چون حضرت یحیی علیه السلام و موسی علیه السلام پرداخته ایم و نیز تمثل وی برای بدکاران و نصیحت وی برای آنها اشاره شده است.

در فصل پنجم مسئله روابط میان شیطان و آدمیان مطرح شده است که چه نوع رابطه‌ای میان آنان برقرار است، و نیز عوامل که شیطان را از فرمان الهی از سجده بر آدم علیه السلام باز داشت مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل ششم، اهداف و قدرت‌نمایی و دائره فعالیت شیطان و نیز ابعاد سلطه او بر انسان‌ها تبیین شده است.

در فصل هفتم، که پیکره اصلی این پژوهش را تشکیل می‌دهد، شامل دو عنوان است: الف: راه‌های تسلط شیطان. و ب: ابزار تسلط او بر انسان مورد بحث واقع شده است.

در فصل هشتم، شیوه‌های راهبردی برای مقابله با نفوذ و سلطه شیطان پرداخته شده است تا انسان‌ها با بهره‌گیری از شیوه‌های خاص به منظور جلوگیری از نفوذ و تسلط وی انجام دهد، تا از اهداف و مقاصد شوم خود باز ماند؛ و در خاتمه نتیجه و خلاصه بحث تبیین شده است.

فهرست مطالب

عنوان

الف.....	تقدیم و اهداء.....
ب.....	تقدیر و تشکر.....
ج.....	چکیده تحقیق.....
د.....	فهرست مطالب.....

فصل اول؛ کلیات

۲.....	۱- تعریف موضوع.....
۲.....	۲- اهمیت و جایگاه موضوع.....
۳.....	۳- ضرورت شناخت شیطان.....
۵.....	۴- پیشینه ای پژوهش در ادیان و مذاهب.....
۶.....	۵- سؤالات اصلی و فرعی تحقیق.....
۶.....	۶- فرضیه های تحقیق.....
۶.....	۷- روش تحقیق.....
۶.....	۸- واژگان کلیدی.....

فصل دوم؛ شناسنامه شیطان

۸.....	۱- واژه ابلیس.....
۱۱.....	۲- واژه شیطان در لغت و اصطلاح.....
۱۴.....	۳- واژه شیطان و شیاطین در قرآن.....
۱۸.....	۴- نژاد ابلیس.....
۱۹.....	۵- لشکر یان شیطان.....

فصل سوم؛ شناخت حقیقت شیطان

- ۱- وجود شیطان ۱۸
- ۱-۱- ادله مثبتین و وجود شیطان از منظر دانش پژوهان ۱۸
- ۱-۲- تسخیر جن و شیطان ۲۰
- ۲- ماهیت شیطان ۲۱
- ۳- صفات و ویژگی‌های ابلیس و شیطان ۲۳
- ۴- فلسفه خلقت و امهال شیطان ۲۶
- ۴-۱- فلسفه خلقت شیطان ۲۶
- ۴-۲- فلسفه مهلت دادن شیطان ۲۶
- ۴-۳- فرجام شیطان و یاران او ۲۷

فصل چهارم؛ تمثیل شیطان در برابر افراد گوناگون

- ۱- معنی تمثیل ۳۰
- ۲- تمثیل شیطان برای انبیاء ۳۰
- ۲-۱- حضرت آدم علیه السلام ۳۰
- ۲-۲- حضرت ابراهیم علیه السلام ۳۱
- ۲-۳- حضرت سلیمان علیه السلام ۳۲
- ۲-۴- حضرت ایوب علیه السلام ۳۳
- ۲-۵- حضرت یوشع علیه السلام ۳۳
- ۲-۶- حضرت یوسف علیه السلام ۳۴
- ۲-۷- حضرت موسی علیه السلام ۳۴
- ۲-۸- حضرت لوط علیه السلام ۳۴
- ۲-۹- حضرت عیسی علیه السلام ۳۵
- ۲-۱۰- حضرت یحیی و ذکریا علیهما السلام ۳۵
- ۲-۱۱- حضرت جرجیس علیه السلام ۳۶
- ۲-۱۲- حضرت ذوالکفل علیه السلام ۳۶

- ۳۷ ۲-۱۳- حضرت نوح علیه السلام
- ۳۷ ۲-۱۴- حضرت داود علیه السلام
- ۳۷ ۲-۱۵- رسول اکرم صلی الله علیه و آله
- ۳۹ ۳- تمثیل شیطان برای بدکاران
- ۳۹ ۳-۱- در جنگ بدر
- ۳۹ ۳-۲- در روز عقبه
- ۳۹ ۳-۳- در دارالندوه
- ۴۰ ۳-۴- هنگام رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
- ۴۰ ۳-۵- بر صیصای عابد
- ۴۰ ۳-۶- شیطان و قارون
- ۴۱ ۳-۷- بر غافلان
- ۴۲ ۳-۸- برای فرعون
- ۴۲ ۳-۹- تمثیل شیطان برای معاویه
- ۴۳ ۴- مواعظ شیطان
- ۴۴ ۴-۱- پند های شیطان به حضرت نوح علیه السلام
- ۴۵ ۴-۲- پند های شیطان به حضرت یحیی علیه السلام
- ۴۶ ۴-۳- پند های شیطان به حضرت موسی علیه السلام

فصل پنجم ؛ شیطان دشمن دیرینه انسان

- ۴۹ ۱- علل دشمنی شیطان
- ۵۲ ۲- مخالفت شیطان با خلقت آدم علیه السلام
- ۵۳ ۳- عوامل مخالفت شیطان با سجده
- ۵۳ ۴-۱- استکبار
- ۵۳ ۴-۲- کفر
- ۵۴ ۴-۳- برتری طلبی و منازعه

فصل هشتم؛ گستره فعالیت شیطان

- ۱- هدف شیطان از قدرت نمائی ۵۶
- ۱-۱- اغوای بنی آدم ۵۷
- ۲-۱- هدف میانی شیطان ۵۷
- ۳-۱- هدف نهایی شیطان ۵۸
- ۳-۱- ۱- تهاجم همه جانبه ۵۸
- ۳-۱- ۲- لگام زدن و سلطه کامل ۵۸
- الف: در عرصه تکوین و آفرینش ۵۹
- ب: در مجاری وحی ۶۰
- ج: شیطان علم غیب ندارد ۶۲
- ۲- عدم تسلط مطلق بر بندگان ۶۳
- ۱-۲- محدودیت سیطره شیطان ۶۵
- ۲-۲- انحصار سلطه شیطان ۶۷
- ۳-۲- اعتراف شیطان بر عدم تسلط به نحو مطلق ۶۸
- ۴-۲- عدم تسلط شیطان بر مخلصان ۷۰

فصل نهم؛ شیوه ها و ابزار و راههای تسلط شیطان بر انسان

- الف: شیوه ها و راهها ۷۸
- ۱- وسوسه ۷۸
- ۱-۱- معنی لغوی و اصطلاحی وسوسه ۷۹
- ۲-۱- انواع وسوسه های ابلیس ۸۰
- الف فرمان به معاصی ۸۰
- ب: تعقیب آدمیان ۸۰
- ج: تحریک نفس اماره ۸۰
- د: هنگام تصمیم گیری انسان به کار خیر ۸۱
- ه: مجادله و ستیزه جویی مؤمنان ۸۱
- و: ساختن و پرداختن به آرزوهای نابجا ۸۱

- ۸۲ - ۲- شبهه افکنی ابلیس
- ۸۴ - ۲-۱- پاسخ از شبهات ابلیس
- ۸۷ - ۳- تفرقه افکنی
- ۸۹ - ۴- گسترش فساد و فحشاء و منکرات
- ۹۰ - ۵- شیطان بنیان گذار بدعت ها
- ۹۵ - ۶- تزیین معاصی
- ۹۸ - ۷- ایجاد دشمنی
- ۹۹ - ۸- ترک قرائت قرآن کریم
- ۱۰۰ - ۹- تهدید به فقر
- ۱۰۱ - ۱۰- وعده دادن نجات ابدی به انسان
- ۱۰۲ - ۱۱- مشارکت در اموال و اولاد
- ۱۰۳ - ۱۲- بر افروختن جدال و نزاع
- ۱۰۳ - ۱۳- در بعد سیاسی
- ۱۰۴ - ۱۴- در بعد اقتصادی
- ۱۰۵ - ۱۵- اسراف و تبذیر
- ۱۰۵ - ۱۶- پیروی از سنت های گذشته
- ۱۰۵ - ۱۷- آمیختن حق و باطل
- ۱۰۶ - ۱۸- در بعد اندیشه (ایجاد فراموشی)
- ۱۰۶ - ۱۹- در حوزه احساسات و دل (ایجاد ترس)
- ۱۰۷ - ۲۰- ایجاد حزن و افسردگی در جوامع بشری
- ۱۰۷ - ۲۱- حیران ساختن و (به تردید افکندن)
- ۱۰۸ - ۲۲- در بعد اعتقادی (فریب از راه عبادت)
- ۱۰۸ - ۲۳- رو گرداندن از یاد خدا
- ۱۰۹ - ۲۴- کمین گاه های حساس (حسادت)
- ۱۱۰ - ۲۵- کمین گاه حساس (کبر)
- ۱۱۱ - ۲۶- برانگیختن خشم و غضب
- ۱۱۲ - ۲۷- ایجاد لغزش از طریق دعوت به خیر

- ۱۱۲ ۲۸- دعوت به کفر
- ۱۱۳ ۲۹- افشای اخبار امنیتی جامعه اسلامی
- ۱۱۴ ۳۰- احیای سنت های جاهلی
- ۱۱۴ ۳۱- گذرگاه مرگ
- ۱۱۷ ۳۲- اعتماد به نفس اماره
- ۱۱۸ ۳۳- سخن چینی
- ۱۱۹ ۳۴- جهل و بت پرستی
- ۱۱۹ ۳۵- غفلت و فراموشی
- ۱۲۰ ۳۶- عجب
- ۱۲۰ ۳۷- فحاشی
- ۱۲۱ ۳۸- دروغ
- ۱۲۱ ۳۹- معصیت
- ۱۲۲ ۴۰- راحت طلبی
- ۱۲۳ ۴۲- خیانت در امانت
- ۱۲۴ **ب: ابزار تسلط شیطان بر انسان**
- ۱۲۴ ۱- دنیا خواهی و زر اندوزی
- ۱۲۵ ۲- هوا پرستی
- ۱۲۶ ۳- بازار
- ۱۲۷ ۴- آلات لهو
- ۱۲۷ ۵- چشم چرانی

فصل هشتم؛ راههای مقابله با نفوذ و سلطه ابلیسی

- ۱۲۹ ۱- (استعاذه) پناه بردن به خدا
- ۱۳۰ الف: انواع استعاذه
- ۱۳۱ ۲- استغفار و توبه
- ۱۳۲ ۳- محاسبه نفس
- ۱۳۴ ۴- دعا و تضرع به درگاه الهی

- ۵- توسل و محبت به اهل البیت ۱۳۶
- ۶- نماز ۱۳۸
- ۷- روزه ۱۳۹
- ۸- ذکر الله ۱۴۰
- ۹- تلاوت قرآن ۱۴۱
- ۱۰- صدقه دادن ۱۴۱
- ۱۱- فرو خوردن غضب ۱۴۲
- ۱۲- تقوای الهی ۱۴۲
- ۱۳- اخلاص و برگزیدگی ۱۴۳
- ۱۴- ایمان و توکل ۱۴۴
- ۱۵- طهارت و پاکیزگی ۱۴۴
- ۱۶- مبارزه با اولیاء شیطان ۱۴۷
- ۱۷- خوف و خشیت از خداوند ۱۴۷
- ۱۸- معرفت و بصیرت ۱۴۷
- ۱۹- صبر بر مصیبت ۱۴۷
- ۲۰- برطرف کردن رذائل اخلاقی ۱۴۷
- ۲۱- دید و بازدید مؤمنان ۱۴۸
- ۲۲- اعتصام به خدا ۱۴۸
- ۲۳- تواضع ۱۴۸
- ۲۴- محبت به خداوند ۱۴۸
- ۲۵- واکنش متقابل ۱۴۹
- ۲۶- احسان و نیکی ۱۴۹
- ۲۷- عقد زناشویی ۱۵۰
- ۲۸- جهاد با نفس ۱۵۰
- خ**
- ۱- نتیجه و خلاصه بحث ۱۵۲
- ۲- فهرست منابع ۱۵۳

فصل نخست :

کلیات

- ۱- تعریف موضوع
- ۲- اهمیت و جایگاه موضوع
- ۳- ضرورت شناخت شیطان
- ۴- پیشینه پژوهش در ادیان و مذاهب
- ۵- سؤالات اصلی و فرعی تحقیق
- ۶- فرضیه های تحقیق
- ۷- روش تحقیق
- ۸- واژگان کلیدی

۱- تعریف موضوع

شیطان برای تسلط بر نبی آدم از رویش ها و ابزارها گوناگون بهره می برد لذا خداوند حکیم برای آزمایش انسان، شیطان را آفرید و یک سری امکانات و ابزار و وسائل را در اختیار او قرارداد؛ و چون که او به طور حتم از موجودات زنده و داریی فعالیت و در حد سلطه جویی است با استفاده از آن امکاناتی که در اختیارش قرار گرفت، می تواند انسان را اغوا کند و از مسیر اصلی باز دارد، چون که او با همه بنی آدم دشمن است و در برابر هر انسانی قد علم می کند و هرکسی را به بهانه ای فریب می دهد. او دشمنی است که اهداف خاصی را دنبال می کند و مبارزه اش علیه انسان حساب شده است و از کمینگاه هایی که انسان بدام او می افتد آگاه است.

دیگر مؤلفان و محققان در این موضوع بحث های مفید و ارزش مندی را ارائه نموده اند و آنچه را که مربوط به شیطان است در تألیفات خود آورده اند، ولی در این رساله، مؤلف در پی آن است، که جنبه خاصی رابستر مورد بحث و تحقیق قرار بدهد، که دیگران به آن کمتر توجه کرده اند و آن عبارت است از شیوه ها، و ابزارهای نفوذ و راه های تسلط شیطان بر انسان و هم چنین راه های بازشناسی و مقابله با آن ها از منظر قرآن و روایات.

۲- اهمیت و جایگاه موضوع

از آنجا که انسان با دشمنی مواجه است که از درون با او سروکار دارد، و از سوی بدون شناخت، درست از دشمن نمی تواند خود را از چالشها رهانیده به سعادت ابدی برساند، شناخت دشمن و راه ها و شیوه های فریب او از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است، بویژه که این دشمن از انظار بنی آدم پنهان است، و از مسیری به فریب انسان ها می پردازد که آدمیان او رانمی بینند، چنان که قرآن کریم می فرماید: ﴿ إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ﴾ یعنی شیطان و هم جنسانش شمارا از جایی می بینند که شما آنها رانمی بینید.

از آنجا که شیطان در مقابل انسان قرار گرفته است، قرآن کریم در ماجرای خلقت حضرت آدم عليه السلام از او به عنوان موجود سرکش و عصیان گر از فرمان الهی یاد می کند.^۱

^۱- اعراف / ۲۷

^۲- علامه حائری، شیطان در دادگاه، محشر، ص ۳ انتشارات تابان ۱۳۷۹ ش

و نیز خدای تعالی از ابتدای خلقت آدم علیه السلام دشمنی او را برای بنی آدم هشدار داد: **إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ**^۱ شیطان برای آدمی دشمنی آشکار است. و همچنین در سوره یس فرموده است: **وَإِلْمِ الْعِهْدَ لِيكُمْ يَابْنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ**^۲

پس از منظر قرآن شیطان عامل باز دارنده حرکت های تکاملی و فردی و اجتماعی است و نیز وسیله بیداد گری و هلاکت در طول زمان است، و در این رساله ما بر این هستیم که در پرتو قرآن و حدیث از این دشمن شناخت بهتری پیدا کنیم.

۳- ضرورت شناخت شیطان

ضرورت شناخت دشمن شناسی آن وقت آشکار می شود که وجود انسان چند بعدی است و ممکن است دشمن در صورت غفلت یا تغافل، از برخی تمایلات درونی به صورت ابزاری خطرناک در تهاجم بر ضرر وی استفاده کند دشمن شناسی در حوزه معارف ضروری انسان، صرفاً آموختن یک سلسله آموزه های نظری نیست، بل که در جنبه عملی تهذیب و وارستگی انسان نقش بسیار مهم ایفا می کند.

به همین جهت است، که امام صادق علیه السلام یکی از ده معرفتی را که خداوند برای آدمیان ضروری دانسته، شناخت شیطان، و آنچه که از ذات و دستیاران وی بر می خیزد معرفی کرده است.^۳

انسان در مسیر حرکت و هدایت خود از جهان خاکی تارسیدن به خدا، با موانع و دشمنان درونی و برونی بسیار مواجه است، که به صورت های گوناگونی به دشمنی می پردازند، ولی در این میان شناخت ابلیس، از ضرورت بیشتری برخوردار است، زیرا ابلیس کانون همه شرارت ها و منشأ همه لغزش ها و مایه همه بدیها و عامل تمام خطاها است^۴ و به تعبیر امام زین العابدین علیه السلام اگر ابلیس آدمیان را از اطاعت خداوند باز نمی داشت، هیچ کس به گناه و بزهکاری نمی پرداخت، و اگر ابلیس باطل را در چهره حق مجسم نمی کرد، هیچ بنی آدمی، به گمراهی کشانده نمی شد،^۵ چون ابلیس عنصر اغواگر^۶ و دروغ پرداز^۷ است، که وعده هایش جز فریب^۸ چیزی دیگر نیست.

۱- یوسف / ۵

۲- یس / ۶۰

۳- محمد باقر مجلسی، بحار الانوار ج ۶۶ ص ۱۳

۴- بحار الانوار ج ۶۰ ص ۳۱۲

۵- الهی قمشه ای، صحیفه سجاده، دعای ۲۷

۶- ص / ۸۲

۷- طه / ۱۲۰

برنامه ابلیس، گمراهی^۲ و شیوه ای کاری آش حمله همه جانبه^۳ و هدفش لگام زدن برای تسلط کامل و فراگیر بر آدمیان است،^۴ اودشمنی است که تنها به عقیده،^۵ و شک و تردید^۶ و ارتکاب اعمال زشت^۷ اکتفاء نمی کند، بل که تغییر فطرت آدمی را سرلوحه کار خویش قرار داده است،^۸ ابلیس دشمنی است که در سینه به نحو سری رسوخ می کند، و در گوش آدمیان، ناپیدا نجوامی کند،^۹ او حتی در حال عبادت از وسوسه دست بر نمی دارد؛^{۱۰} ابلیس از آغاز ولادت تا آخر حیات انسان، روز و شب حتی آنگاه که آدمی در خواب است، از وی دست بردار نیست، تا به هدف شوم خود برسد.^{۱۱}

و نیز به گفته برخی هم چون «ابن معاذ» چون که ابلیس قدیم، اما بنی آدم جدید است اوحیله گری ماهر است، هر چند انسان بر خور دار از ذهن سلیم است، اما ابلیس او را در هر جا که باشد می بیند، و انسان از دیدن آن محروم است، لذا او انسان را هرگز فراموش نمی کند، ولی انسان او را فراموش می کند. ابلیس دارای یار و یاور است، ولی انسان راهیچ یآوری نیست، و به فرمایش پیامبر عظیم الشان اسلام ﷺ، او همانند خون در رگ آدمی جریان می یابد قلب انسان مسکن و جایگاه اوست، و رگ هایش رهگذر اوست، پس انسان باید باهوش باشد که جز بافضل و کمک الهی نمی توان بر او وهمدستانش غلبه کرد.^{۱۲}

پس انسان باید به این مسئله مهم بدقت بیندیشد، و ساعت ها روی آن فکر کند، ابلیس آن دشمنی است که برای آدم ﷺ و حوا علیهما السلام سوگند یاد نمود که خیر خواه آنان باشد، ولی

۱- نساء/ ۱۲۰

۲- نساء/ ۱۱۶

۳- اعراف/ ۷

۴- اسراء/ ۶۲

۵- حشر/ ۱۶

۶- انعام/ ۱۱۹ محمد/ ۲۵

۷- بقره/ ۲۶۸

۸- اسراء/ ۶۴

۹- امام علی نهج البلاغه خطبه فاصه

۱۰- محمد باقر مجلسی، بحار ج ۶۴ ص ۵۸

۱۱- همان ج ۴۳ ص ۹۰

۱۲- ابوالفتح رازی، روض الجنان ج ۸ ص ۱۶۸

فریشان داد و با عث اخراج آنان از بهشت شد و هبوط به کره خاکی را برایشان فراهم ساخت و نیز با فرزندان آدم علیهم السلام سوگند یاد کرد، تا همه آنان را فریب دهد، و با خود به دوزخ ببرد.^۱

پس شناخت دقیق ماهیت ابلیس، و اهداف او، و همچنین علت دشمنی، و برنامه های او و شیوه های فریبکاری او نه تنها انسان را در برابر او آگاه تر و از فرو افتادن در دام های گسترده وی مصون می سازد، بل که انسان را برای مقابله آگاهانه و جدی مهیا و مجهز می کند از سوی دیگر به فرموده امیرالمؤمنین علی علیه السلام باز خوانی سرگذشت شگفت انگیز ابلیس عبرت آموز است، که تأمل در آن می تواند درس های بسیاری به انسان بیاموزد.^۲

۴ پیشینه ای پژوهش در ادیان و مذاهب

۱- ازدیر باز اعتقاد به وجود شیطان در میان ادیان و مذاهب وجود داشته است و همچنین از همان ابتدا که قرآن کریم توسط اندیشمندان ترجمه و تفسیر شد، چه در زمان رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه معصومین علیهم السلام و چه بعد از آن در ضمن تفسیر آیات مربوط به شیطان و نیز ضمن رساله های مستقل و مقالات، بحث شیطان شناسی مطرح شده است.

۲- و همچنین در متون دینی بسیاری از ادیان و مذاهب گذشته، از ماهیت، و گستره قدرت و کوشش او، و نیز فرجام و راه های مقابله با او سخن گفته شده است؛ تاریخ نویسان دین در میان ادیان ابتدائی و اقوام باستان از اعتقاد بابلی ها در مورد عامل دیوزدگی ها، که آن را ارواح شریر، و شیطان می دانستند، و برای دفع آنان بوسیله کاهنان از روش خاصی استفاده می کردند، سخن گفته اند.^۳

دانش پژوهان جهان اسلام نیز در باره شیطان و کردارش تألیفات مختلفی نوشته اند و از زوایایی گو ناگون چهره ابلیس را معرفی نموده اند، و کتب خاص مثل «جن و شیطان در ادبیات» و جن و شیطان علی رضا رجالی، شیطان در دادگاه محشر، علامه حائری، شیطان در کمین گاه، نعمت الله صالحی، مصاف بی پایان با شیطان، فتح الله نجار زادگان محمدی، از جن چه می دانید احمد جدیدی و نقش شیطان در زندگی انسان، محسن علوی، پیام و مقاله ابلیس، محمدی آشنائی و تلبیس ابلیس و کتاب های بسیار دیگر که در این مورد به نشر رسیده است.

^۱ - محمد رازی، التفسیر الکبیر، ج ۲۱ ص ۹۴

^۲ - علی محمد آشنائی، مقاله تلبیس ص ۶

^۳ - جان ناس، تاریخ جامع دین ص ۷۵

۵- سؤالات اصلی و فرعی تحقیق

سؤالات اصلی:

- ۱- ابلیس کیست و از چه راه ها و ابزارهایی برای اغوا و فریب آدمیان بهره می برد؟
 - ۲- راه های مقابله با اقدامات ابلیس چیست و چگونه می توان از شر و فساد او در امان ماند؟
- سؤالات فرعی:

- ۱- ماهیت ابلیس و یا شیطان چیست؟
- ۲- فلسفه و حکمت آفرینش او چیست؟
- ۳ و نیز فلسفه امهال (مهلت دادن) او چیست؟
- ۴- آیا ابلیس، وجود خارجی دارد؟
- ۵- ابلیس از ملائکه است یا از جن؟

۶- فرضیه های تحقیق

- ۱- برای رهایی از شری ابلیس و شیاطین، اولاً باید او را و نیز امکاناتی که خداوند در اختیار او قرار داده، شناخت.
- ۲- راه هایی برای مقابله با شیطان و نجات از دام های او وجود دارد که انسان باید از آنها بهره جوید.

۷- روش تحقیق

روش تحقیق در این رساله کتابخانه ای است.

۸- واژگان کلیدی،

- ۱۰- شیطان ۲- ابلیس، ۳- انسان، ۴- اغوا، ۵- وسوسه، ۶- تسلط.

فصل دوم :

شناسنامه شیطان

۱- واژه ابلیس

۲- واژه شیطان در لغه و اصطلاح

۳- واژه شیطان و شیاطین در قرآن

۴- نژاد ابلیس

۵- لشکر یان و حزب شیطان

شناسنامه شیطان

این موضوع از دو واژه ابلیس و شیطان استفاده می شود:

۱- واژه ابلیس

ابلیس نام خاص موجودی زنده، مکلف و متمرّد از فرمان الهی و را نده شده از در گاه حق تعالی است. واژه ابلیس در قرآن کریم ۱۱ بار بکار رفته است که ۹ بار آن در داستان آفرینش آدم علیه السلام و فرمان سجده بروی آمده است ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَا وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾^۱ و چون فرشتگان را فرمودیم: "برای آدم سجده کنید"، پس بجز ابلیس - که سر باز زد و کبر ورزید و از کافران شد - (همه) به سجده افتادند.

﴿وَإِن لَّعَلَّكُمْ تَهْتَكُونَ﴾^۲ و در حقیقت، شما را خلق کردیم، سپس به صورتگری شما پرداختیم؛ آنگاه به فرشتگان گفتیم: برای آدم سجده کنید. پس (همه) سجده کردند، جز ابلیس که از سجده کنندگان نبود. ﴿إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَا أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ﴾^۳ جز ابلیس که خود داری کرد از اینکه با سجده کنندگان باشد ﴿قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ﴾^۴ فرمود: "ای ابلیس، تو را چه شده است که با سجده کنندگان نیستی؟" ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتُ طِيناً﴾^۵ و هنگامی را که به فرشتگان گفتیم: "برای آدم سجده کنید" پس (همه) جز ابلیس سجده کردند. گفت: "آیا برای کسی که از گل آفریدی سجده کنم؟" ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا﴾^۶ و (یاد کن) هنگامی که به فرشتگان گفتیم: "آدم را سجده کنید"، پس (همه) - جز ابلیس - سجده کردند، که از (گروه) جن بود و از فرمان پروردگارش سرپیچید. آیا (با این حال)، او و نسلش را به جای من دوستان خود می گیرید، و حال آن که آنها دشمن شمایند؟ و چه بد جانشینانی برای ستمگرانند. ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى﴾^۷ و (یاد کن) هنگامی را که به فرشتگان گفتیم: "برای

^۱ - بقره / ۲۴

^۲ - اعراف / ۱۷

^۳ - حجر / ۳۱

^۴ - حجر / ۲۲

^۵ - اسراء / ۶۱

^۶ - کهف / ۵۰

^۷ - طه / ۱۱۶